

5778

Torah from Around the World

*De dag waarop jij werd geboren
is de dag waarop de Eeuwige besloot
dat de wereld niet zonder jou kan bestaan.*

Rabbi Nachman van Bratislav

Sjabbat 13 januari 2018 / 26 Tevet 5778, Waëra, Sjemot/Exodus 6:2 - 9:35
Tanach blz. 118 - 126
Haftara: Jechezkeel/Ezechiël 28:25 - 29:21
Tanach blz. 1096 - 1098

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks, emeritus opper-rabbijn van het Gemenebest.

vertaler: Jaap en Sabine Frank

[Het Engelse origineel](#)

De geboorte van de geschiedenis

Waëra begint met enkele profetische woorden. Het is niet teveel gezegd dat door die woorden de geschiedenis van koers veranderde, omdat zij het denken over de geschiedenis veranderden. Feitelijk riepen zij het begrip geschiedenis als zodanig in het leven.

Luister naar die woorden: „God zei tegen Mosjé: ‘Ik ben JHWH. Ik ben aan Awraham, Jitschak en Jaäkov verschenen als *El Sjaddai* (God de Almachtige, red.), maar mijn naam JHWH heb ik niet aan hen bekend gemaakt.’” (Sjemot/Exodus 6:2)

Wat wil dit precies zeggen? Zoals Rasji aangeeft betekent het niet dat Awraham, Jitschak en Jaäkov, Sarah, Rivka, Rachel en Leah God niet als JHWH kenden. Integendeel, de eerste woorden die God tot Awram sprak: „Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je

naaste verwanten en ga naar het land dat ik je zal wijzen," (Beresjiet 12:1) werden uitgesproken in de naam van JHWH. Nog maar een paar verzen later (Beresjiet 12:7) staat zelfs dat „JHWH aan Awraham verscheen en sprak: aan jouw nakomelingen zal Ik dit land geven.”

Dus God was aan Awram verschenen als JHWH. En even verder staat dat Avram op die plaats een altaar bouwde en „de naam JHWH aanriep" (Beresjiet 12-7). Dus Awram kende die naam en had hem ook gebruikt. Toch blijkt duidelijk uit wat God hier tot Mosjé zegt, dat er iets nieuws staat te gebeuren; een goddelijke openbaring zoals die er nog niet eerder was geweest, iets dat niemand ooit had meegemaakt, ook zij die het dichtst bij God waren niet. Wat zou dat voor een openbaring zijn?

Het antwoord is dat God door Beresjiet de God van de schepping, van de natuur werd; een aspect van God dat we, met wisselende nuances maar met de zelfde algemene betekenis, *Elohiem* of *El Sjaddai* of zelfs *Konè-sjamajiem waärets*, Schepper van hemel en aarde aanduiden. Nu kende tot op zekere hoogte iedereen in de oudheid dat aspect van God. Alleen ervoeren zij de natuur niet als het werk van één God maar van vele goden: de God van de zon, de God van de regen, van de Godinnen van de zee en de aarde; het enorme pantheon (godenwereld, vert.) van krachten, verantwoordelijk voor oogsten, vruchtbaarheid, stormen, droogtes en zo verder.

Er bestonden diepgaande verschillen tussen de goden van het polytheïsme en van de mythes en de Ene God van Awraham ofschoon ze, als het ware, op hetzelfde speelveld opereerden. Het aspect van God dat zich ten tijde van Mosjé en de Jisraëlieten openbaart is radicaal anders, en alleen doordat we zo gewend zijn aan dit verhaal, vinden we het lastig om in te zien hoe radicaal het verschilt van het voorgaande.

Voor het eerst in de geschiedenis stond God op het punt een rol in de geschiedenis te spelen. Niet zozeer door natuurrampen zoals de Zondvloed, maar door rechtstreekse interactie met de mensen die de geschiedenis vormgeven. God stond op het punt zich te openbaren als de macht die de lotsbestemming van volkeren bepaalt. Hij stond op het punt iets te doen waarvan niemand ooit eerder had gehoord, namelijk een heel volk uit slavernij en onderwerping te halen, ze ertoe over te halen Hem te volgen in de woestijn, uiteindelijk tot in het Beloofde Land, om daar een nieuw type samenleving te vormen die niet op macht was gebaseerd, maar op rechtvaardigheid. Op welzijn, respect voor de waardigheid van het individu en op een gedeelde verantwoordelijkheid voor het handhaven van de wet. God stond op het punt met een nieuw soort drama en een nieuw concept van tijd aan te vangen. Volgens de gezaghebbendste historici van de wereld, Amaldo Momigliano, Josef Chaim Yerushalmi, J.H.Plumb, Eric Voegelin en de antropoloog Mircea Eliade, was dit het moment waarop de geschiedenis werd geboren.

Tot dan bestond de meest basale strijd om het menselijk bestaan uit het gevecht om orde te scheppen (en daarna te bewaren) tegen de steeds aanwezige dreiging van chaos, ontstaan door natuurrampen, door externe overheersers of door interne machtsstrijd. Succes betekende het handhaven van de status quo. Feitelijk was religie in de Oudheid buitengewoon behoudzuchtig. Ze was er primair op gericht mensen te leren dat de status quo onvermijdelijk was. Tijd was een strijdtoneel zonder fundamentele veranderingen.

En dan openbaart God zich aan Mosjé en zegt hem dat er iets totaal nieuws staat te gebeuren. Iets dat de aartsvaders in theorie wel kenden, maar nooit in werkelijkheid hadden

meegemaakt. Een nieuw volk. Een nieuw geloof, een nieuwe politieke orde. Een nieuw type samenleving. God stond op het punt zijn intrede te doen in de geschiedenis en voor de Westerse wereld een koers uit te zetten, die tot dusver geen mens ooit had overwogen.

Tijd was niet langer simpelweg iets wat Plato zo mooi had omschreven als „de voorstelling van een eeuwigheid in beweging”. Ze zou het toneel worden waarop God en de mensheid samen zouden optreden, op weg naar de dag waarop alle mensen, ongeacht hun klasse, kleur, geloof of cultuur hun volle waardigheid zouden bereiken in de gelijkenis met het beeld van God. Religie stond op het punt om een evolutionaire en zelfs een revolutionaire kracht te worden in plaats van een behoudzuchtige.

Denk hier eens over na: lang voor het bestaan van de Westerse wereld hadden de Chinezen al inkt, papier, boekdrukkunst, de productie van porcelein, het kompas, buskruit en een reeks van andere technologieën uitgevonden. Toch slaagden ze er niet in om een wetenschappelijke revolutie, een industriële revolutie, een marktgerichte economie en een vrije samenleving te ontwikkelen. Waarom kwamen ze tot een bepaald punt, maar niet verder?

De historicus Christopher Dawson (*Religion and the Rise of Western Culture*, uitg. Doubleday, New York, 1991) heeft betoogd dat de godsdienst van het Westen het verschil uitmaakte. Als enige beschaving van de wereld is Europa „voortdurend opgeschud en veranderd door een energie die spirituele onrust vrijmaakt”. Hij schrijft dit toe aan het gegeven dat „haar geloofsideaal niet bestond uit het vereren van tijdloze en onveranderlijke volmaaktheid, maar van een geest die ernaar streeft een integraal onderdeel te vormen van de mens (de mens als belichaming van de geest) en zo de wereld te veranderen.”

Het veranderen van de wereld. Dat is de zin waarom alles draait. De idee dat we, samen met God, de wereld kunnen veranderen; dat we niet alleen door de geschiedenis worden gevormd, maar ook zelf geschiedenis kunnen maken. Een notie die ontstond toen God tegen Mosjé zei dat hij en zijn tijdgenoten een aspect van God zouden gaan ervaren dat tot dan niemand ooit had waargenomen.

Nog steeds krijg ik, elk jaar opnieuw als we Waëra lezen, kippenvel op het moment dat we de herinnering oproepen aan het moment waarop de geschiedenis werd geboren, het moment waarop God zijn intrede deed in de geschiedenis en ons voor altijd leerde dat slavernij, onderdrukking en onrecht niet in de structuur van de kosmos zijn verankerd en niet in de menselijke conditie staan gegrift. De wereld kan anders zijn, omdat wij anders kunnen zijn. God heeft het ons laten zien.